

14. Shchob vidnovyty osvitu infrastruktu, yaka postrazhdala cherez viinu – potribno \$ 14 mlrd [To restore the educational infrastructure damaged by the war – \$ 14 billion is needed]. UA.NEWS. (2023). URL : <https://ua.news.ua/ukraine/shchob-vidnoviti-osvitu-infrastruktu-yaka-postrazhdala-cherez-viinu-potribno-14-mlrd> [in Ukrainian].
15. Shchorichna dopovid Upovnovazhenoho Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny "Pro stan dotrymannia ta zakhystu prav i svobod liudyny i hromadianyna v Ukraini" [Annual report of the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights "On the state of observance and protection of human and citizen rights and freedoms in Ukraine"]. (2019). Kyiv : TOV "Polihrafichna kompaniia 'Hepard'". 258 s. URL : <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/zvit%20za%202019.pdf> [in Ukrainian].
16. Yakist vyshchoi osvity: teoriia i praktyka : navchalno-metodychnyi posibnyk [Quality of higher education: theory and practice: educational and methodological manual] / za nauk. red. A. Vasyliuk, M. Dei ; avt. kol. : A. Vasyliuk, M. Dei, V. Bazeliuk [ta in.]; NAPN Ukrainy, Universytet menedzhmentu osvity. (2019). Kyiv; Nizhyn : Vydavets PP Lysenko M. M. 176 s. [in Ukrainian].
17. Rebuilding the foundations of peace in Ukraine. UNESCO. (2023). URL : <https://www.unesco.org/ru/ukraine-war>

O. Chernenko. Quality of higher education in Ukraine: analysis of problems, accumulated experience, and development prospects

The article presents an analysis of the state of higher education in Ukraine amid contemporary challenges, such as the ongoing war, economic crisis, and global Euro-integration processes.

The purpose of the study is not only to identify the difficulties within Ukraine's system of ensuring the quality of higher education but also to conduct a thorough analysis of existing problems, reflect on the experience of implemented reforms, and, based on this, outline development prospects that will contribute to the creation of a competitive national educational system.

The author emphasizes systemic issues in the implementation of educational policy that undermine the quality of educational services: chronic underfunding, outdated teaching methods and infrastructure, a disconnect between training programs and labor market needs, corruption, and weak protection of intellectual property rights. The study critically examines the accumulated experience of reforms (e.g., the Bologna Process, the introduction of External Independent Testing (EIT), accreditation, and licensing of educational activities) while highlighting the resilience of Ukraine's education sector despite existing challenges and threats.

The article provides a definition of the concept of «state educational policy,» described as a strategically oriented process of developing, implementing, and adjusting legal, organizational, and financial mechanisms aimed at ensuring access to quality education and fostering the cultural and innovative-intellectual potential of the Ukrainian nation. Directions for the implementation of state educational policy are also identified.

The author presents a personal vision of potential development prospects for the higher education system: increasing funding to 10 % of GDP, updating curricula in partnership with businesses, introducing innovative teaching methods (e.g., digital platforms and project-based learning), enhancing international cooperation, and reforming the legal protection of innovations. The conclusions substantiate that implementing the proposed scientifically grounded reforms could qualitatively transform higher education, positioning it as a catalyst for Ukraine's economic recovery following the end of martial law. The conclusions substantiate that the successful implementation of educational policy is only possible through establishing constructive cooperation between state education authorities, the network of higher education institutions, private businesses and international institutions.

Key words: HEIs, quality of higher education, martial law, education, Bologna Process, educational policy.

УДК 37.043.2: 373.3 – 056.34

DOI <https://doi.org/https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2025.104.31>

Чупандіна Г. В.

**РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНИХ НАВИЧОК ДІТЕЙ З РАС
В ОСВІТНЬО-РОЗВИВАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАСОБАМИ
СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

У статті висвітлюється проблема розвитку соціально-емоційних навичок у дітей з розладами аутичного спектра (РАС) в освітньо-розвивальному середовищі засобами соціально-емоційного навчання (СЕН).

Проведено теоретичний аналіз сучасного наукового дискурсу щодо трактування понять «соціально-емоційні навички» та «соціально-емоційне навчання», розглянуто підходи вітчизняних і зарубіжних дослідників до їх змісту та суті.

Особливу увагу приділено осмисленню моделі «Колесо CASEL», яка слугує концептуальною основою для розуміння ключових соціально-емоційних навичок, що можуть бути сформовані у дітей з РАС засобами СЕН.

У межах дослідження визначено коло соціально-емоційних навичок, розвиток яких є доцільним і реалістичним у дітей з РАС в умовах освітньо-розвивального середовища засобами СЕН: самоусвідомлення (усвідомлення власних емоцій, думок, цінностей і розуміння їхнього впливу на поведінку); саморегуляція (уміння керувати емоціями, контролювати імпульси, долати стрес і досягати особистих цілей); соціальна обізнаність (здатність до емпатії, розуміння поглядів і потреб інших); навички взаємодії (здатність до ефективної комунікації, співпраці, розв'язання конфліктів, побудови позитивних міжособистісних стосунків); відповідальне прийняття рішень (усвідомлений вибір поведінки з урахуванням етичних міркувань, норм безпеки та соціальних правил).

Окреслено низку засобів СЕН (методів, прийомів, технологій, програмних продуктів і дидактичних ресурсів), які можуть бути ефективно застосовані в для розвитку визначених соціально-емоційних навичок.

Наголошено, що результативність розвитку соціально-емоційних навичок у дітей з РАС значною мірою залежить не лише від методично виваженої реалізації засобів СЕН, а й від узгодженого функціонування міжсривневих умов: зокрема, на рівні освітньо-розвивального середовища, професійної спільноти та родини.

Ключові слова: соціально-емоційні навички, діти з розладами аутичного спектра, освітньо-розвивальне середовище, соціально-емоційне навчання, розвиток, засоби соціально-емоційного навчання.

Останніми роками в науковому дискурсі посилюється інтерес фахівців із різних галузей до всебічного дослідження проблеми пошуку ефективних шляхів формування та розвитку емоційної й соціальної компетентності дітей. Особливої значущості ця проблематика набуває у контексті дослідження взаємопов'язаного напрямку – визначення доцільних засобів розвитку соціально-емоційних навичок у дітей з розладами аутичного спектра (РАС), які належать до категорії з вираженими труднощами у сфері соціальної взаємодії, розуміння емоцій та емоційної саморегуляції.

Проблематика формування й розвитку соціального інтелекту, соціально-емоційної компетентності та соціально-емоційних навичок дітей з РАС є об'єктом активного дослідження у вітчизняному та зарубіжному науковому полі. Значний внесок у вивчення механізмів розвитку соціально-емоційних навичок дітей зробили D. Jones, M. Greenberg, M. Crowley та інші. Їхні наукові праці стали підґрунтям для розробки ефективних підходів до підтримки дітей з РАС, зокрема у сферах розпізнавання емоцій, саморегуляції та соціальної взаємодії.

У вітчизняному науковому дискурсі ця проблематика також активно розробляється. До кола українських дослідників, які присвячують свої наукові розвідки питанням розвитку соціально-емоційних навичок у дітей з РАС, належать Т. Гладун, Н. Івашура, Т. Суменко, Т. Скрипник, В. Тарасун, О. Чепка та інші.

Водночас слід зазначити, що, попри значну кількість досліджень, питання розвитку соціально-емоційних навичок у дітей з РАС в освітньо-розвивальному середовищі засобами соціально-емоційного навчання (СЕН) досі залишається недостатньо висвітленим. Це засвідчує необхідність подальшого наукового осмислення й поглиблення цього напрямку досліджень.

Мета дослідження полягала в обґрунтуванні теоретичних аспектів розвитку соціально-емоційних навичок дітей з РАС в освітньо-розвивальному середовищі засобами СЕН.

Методологічною основою дослідження став контент-аналіз наукової літератури – для уточнення термінологічного змісту понять «соціально-емоційні навички» та «соціально-емоційне навчання», а також аналіз, узагальнення та систематизація наукових джерел – з метою визначення теоретичних засад розвитку соціально-емоційних навичок у дітей з РАС в освітньо-розвивальному середовищі засобами СЕН.

Дослідження проблеми розвитку соціально-емоційних навичок дітей з РАС в освітньо-розвивальному середовищі засобами СЕН потребує чіткого окреслення базових понять: «соціально-емоційних навички» та «соціально-емоційне навчання».

Так, під поняттям «соціально-емоційні навички» у сучасному науковому дискурсі розуміють індивідуальні здатності, риси і характеристики, які можна розвивати протягом життя та які важливі для навчальних досягнень, соціальних відносин і згуртованості, конкурентоспроможності на ринку праці, активної громадянської позиції й благополуччя людини загалом [5].

На думку Г. Рекуна та М. Свіденської, соціально-емоційні навички – поведінка та установки, які допомагають людям ефективно орієнтуватися в особистих і соціальних ситуаціях, а саме: контролювати емоції, спілкуватися з навколишніми та ставити цілі [4, с. 210].

В. Гринько, Т. Євтухова, А. Філіпова наголошують, що соціально-емоційні навички – одні з найважливіших навичок ХХІ століття, які допомагають людині бути більш ефективною та успішною у швидкозмінливому, складному та неоднозначному світі [1, с. 35].

Розвинені соціально-емоційні навички учнівства – одна з цілей реформи «Нова українська школа». Втім, як дітей, так і дорослих, залучених до освітнього процесу, заохочують розвивати емоційний інтелект, навички співпраці, «екологічної» взаємодії в колективі – і водночас уміння вирішувати, обирати, аргументувати й обстоювати свою думку тощо [6].

Тобто, у сучасних дослідженнях чітко простежується тенденція до визнання соціально-емоційних навичок як ключових для всебічного розвитку особистості. Наголошується, що ці навички мають вирішальне значення не лише для досягнення академічних успіхів, а й для забезпечення психоемоційного благополуччя, формування емпатії, здатності до саморегуляції, конструктивної взаємодії та прийняття етично зважених рішень.

На нашу думку, під соціально-емоційними навичками можна розуміти комплекс індивідуальних здібностей, що включають здатність усвідомлювати та регулювати власні емоції, ефективно взаємодіяти з іншими, будувати здорові соціальні зв'язки, приймати відповідальні рішення та конструктивно долати життєві виклики, що загалом сприяє особистісному зростанню, соціальній інтеграції та добробуту.

Наукові джерела підтверджують, що розвиток соціально-емоційних навичок у дітей з РАС, які часто стикаються з труднощами в емоційному саморегулюванні, налагодженні контактів і адаптації до змін, є цілком досяжним завданням завдяки впровадженню засобів СЕН.

Соціально-емоційне навчання з 1990-х років є невід'ємною частиною глобальної освіти, що допомагає здобувачам досягти успіху в академічній сфері, кар'єрі, житті та базується на провідних наукових даних [5].

За визначенням Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL) соціальне та емоційне навчання це процес, за допомогою якого всі молоді люди та дорослі набувають і застосовують знання, навички та ставлення, щоб розвивати здорову ідентичність, керувати емоціями та досягати особистих і колективних цілей, відчувати та виявляти емпатію до інших, встановлювати та підтримувати стосунки підтримки та приймати відповідальні та турботливі рішення [8].

Н. Дужик зазначає, що соціально-емоційне навчання є потужною платформою знань з розробленою стратегією впровадження, що ґрунтується на глибинних механізмах пізнання, та цілями, що відповідають потребам особистого розвитку та нормам суспільного співжиття [2, с. 190].

Підходи до СЕН спрямовані на покращення навичок учнівства в ухваленні рішень, взаємодії з іншими та самоконтролю емоцій, а не безпосередньо на академічних чи пізнавальних елементах навчання. Підходи до СЕН можуть зосереджуватися на тому, як учні й учениці працюють (і співпрацюють) зі своїми однолітками, учителями, сім'єю чи спільнотою [6].

Компетентності, що розглядаються у рамках СЕН, є фундаментальними навичками, які охоплюють майже всі аспекти людського життя. СЕН надає освітянам, учням, сім'ям, різним спільнотам необхідні стратегії та практики для ефективної підготовки до «життєвих випробувань», а не просто життя, спрямованого на здобуття оцінок [3, с. 92–93].

Отже, соціально-емоційне навчання можна розглядати як інноваційний інструмент, здатний забезпечити позитивні зміни в особистісному розвитку дітей з РАС, зокрема шляхом сприяння розвитку їхніх соціальних та емоційних навичок в умовах освітньо-розвивального середовища.

У межах теоретичного аналізу проблематики розвитку соціально-емоційних навичок у дітей з РАС в освітньо-розвивальному середовищі засобами СЕН, доцільно звернутися до моделі «Колесо CASEL». Ця модель окреслює ключові соціально-емоційні компетентності, які формуються в процесі СЕН, а саме: самоусвідомлення (self-awareness), саморегуляція (self-management), соціальна обізнаність (social awareness), навички взаємодії (relationship skills) та відповідальне прийняття рішень (responsible decision-making) [8].

Звернення до цієї моделі дозволяє визначити коло соціально-емоційних навичок, розвиток яких є реалістичним і доцільним у дітей з РАС в освітньо-розвивальному середовищі засобами СЕН. До таких навичок належать: самоусвідомлення (усвідомлення власних емоцій, думок, цінностей і розуміння їхнього впливу на поведінку); саморегуляція (уміння керувати емоціями, контролювати імпульси, долати стрес і досягати особистих цілей); соціальна обізнаність (здатність до емпатії, розуміння поглядів і потреб інших); навички взаємодії (здатність до ефективної комунікації, співпраці, розв'язання конфліктів, побудови позитивних міжособистісних стосунків); відповідальне прийняття рішень (усвідомлений вибір поведінки з урахуванням етичних міркувань, норм безпеки та соціальних правил).

Необхідно зазначити, що розвиток кожної з окреслених соціально-емоційних навичок можливий лише за умови впровадження тих засобів соціально-емоційного навчання, які є адаптованими до індивідуальних потреб дитини з розладами аутичного спектра.

Під засобами соціального та емоційного навчання ми розуміємо комплекс методів, прийомів, технологій, програмних продуктів та дидактичних ресурсів, спрямованих на розвиток у дітей з РАС вмінь усвідомлювати та регулювати власні емоції, розвивати позитивну ідентичність, будувати й підтримувати конструктивні міжособистісні взаємини, виявляти емпатію, ухвалювати відповідальні рішення та діяти на благо особистісного і суспільного розвитку. Зокрема, йдеться про інтерактивні ігри, майндфулнес-практики, соціальні історії, візуальні підтримки, моделювання поведінки, рольові вправи тощо.

У контексті подальшого аналізу вважаємо за необхідне встановити відповідність між окресленими соціально-емоційними навичками та засобами СЕН.

Для розвитку самоусвідомлення доцільно використовувати візуальні підказки, такі як емоційні термометри, смайлики, емоційні шкали. Ефективними є також дзеркальні вправи, під час яких дитина відтворює міміку й пози, щоденники емоцій із піктограмами або малюнками, а також відеомоделювання, що дозволяє аналізувати власні або чужі емоційні реакції.

Розвитку саморегуляції сприяють рутинні вправи для зниження тривожності (дихальні техніки, вправи на стискання і розслаблення м'язів), наочні розклади активностей, створення зон відпочинку в класному просторі. Корисними є візуальні сценарії поведінки у складних ситуаціях (наприклад, «картки спокою», «соціальні сценарії»), а також методи передбачення змін у розкладі чи навколишньому середовищі для зменшення рівня стресу.

Розвитку соціальної обізнаності сприяють моделювання типових соціальних ситуацій через рольові ігри, коментування дій персонажів у казках і мультфільмах із фокусом на емоціях, використання соціальних історій, а також виконання парних або групових завдань із чітко визначеними ролями.

Навички взаємодії розвиваються завдяки навчанню простим комунікативним діям: привітанням, запрошенню до гри, проханню про допомогу. Ефективними є ігри за правилами в парах або невеликих групах, вправи на спільну увагу, а також участь у колективній діяльності з чіткими, структурованими інструкціями.

Навички відповідального прийняття рішень можна розвивати через створення ситуацій морального вибору у спрощеному вигляді, застосування методик стратегічного мислення з використанням малюнків або коміксів, підкріплення правильних рішень позитивним зворотним зв'язком, а також формування алгоритмів дій для повторюваних життєвих ситуацій.

Уважаємо, що така різноманітність засобів соціально-емоційного навчання, при їх систематичному впровадженні, становить потужний арсенал для розвитку соціально-емоційних навичок у дітей з розладами аутичного спектра в освітньо-розвивальному середовищі.

Варто зауважити, що структурна модель «Колесо CASEL» не лише визначає ключові соціально-емоційні компетентності, які можуть бути сформовані у дітей завдяки інтеграції СЕН, але й підкреслює важливість створення відповідних умов для досягнення позитивних результатів у цьому процесі. Відповідно до моделі, такі умови повинні забезпечуватись на чотирьох рівнях: у класі, на рівні школи, родини та громади [8].

Узагальнюючи й адаптуючи положення моделі до контексту розвитку соціально-емоційних навичок у дітей з РАС засобами СЕН доцільно виокремити кілька взаємопов'язаних рівнів організації освітньо-розвивального середовища. Кожен із них передбачає специфічні умови:

- на рівні освітньо-розвивального простору важливо впроваджувати структуровані та послідовні засоби СЕН, адаптовані до сенсорних, когнітивних і комунікативних особливостей дітей з РАС. Має бути створено безпечне, емоційно підтримувальне середовище, яке забезпечує простір для самовираження, формування навичок взаємодії та поступової соціалізації;

- на рівні професійної спільноти фахівців доцільною є побудова міждисциплінарної взаємодії спеціалістів (педагогів, психологів, логопедів, асистентів, соціальних педагогів), обізнаних у засобах СЕН та особливостях розвитку дітей з РАС;

- на рівні родинного оточення ключовим є залучення батьків до реалізації засобів СЕН у повсякденному житті та встановлення партнерської взаємодії між родинами дітей з РАС та фахівцями освітньо-розвивального середовища.

Забезпечення цих міжрівневих умов може слугувати передумовою досягнення позитивних результатів у розвитку соціально-емоційних навичок у дітей з РАС в освітньо-розвивальному середовищі засобами СЕН.

Висновки. Отже, розвиток соціально-емоційних навичок є критично важливим для дітей із розладами аутичного спектра, оскільки ці навички безпосередньо впливають на здатність дитини взаємодіяти з оточенням, адаптуватися до змін, розпізнавати й виражати власні емоції, а також розуміти емоційні стани інших. Це, у свою чергу, сприяє успішній соціалізації та інтеграції дитини в суспільство.

Наукові джерела підтверджують, що розвиток соціально-емоційних навичок дітей з РАС в освітньо-розвивальному середовищі є цілком досяжним за умови цілеспрямованого впровадження засобів СЕН.

Під засобами соціально-емоційного навчання доцільно розуміти комплекс методів, прийомів, технологій, програмних продуктів і дидактичних ресурсів спрямованих на формування вмінь усвідомлювати та регулювати власні емоції, розвивати позитивну ідентичність, будувати конструктивні міжособистісні взаємини, виявляти емпатію, ухвалювати відповідальні рішення та діяти на благо особистісного і суспільного розвитку. В контексті розвитку соціально-емоційних навичок дітей з РАС в освітньо-розвивальному середовищі до таких засобів належать інтерактивні ігри, майндфулнес-практики, соціальні історії, візуальні підтримки, моделювання поведінки, роліові вправи тощо.

Кінцева результативність розвитку соціально-емоційних навичок у дітей з РАС в освітньо-розвивальному середовищі залежить не лише від методично виваженого впровадження засобів СЕН, а й значною мірою визначається забезпеченням необхідних міжрівневих умов організації такого середовища, зокрема на рівні безпосередньої організації освітньо-розвивального простору, на рівні професійної взаємодії фахівців та на рівні родинного оточення дитини.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на емпіричне вивчення ефективності засобів СЕН у розвитку соціально-емоційних навичок дітей з РАС в умовах освітньо-розвивального середовища.

Використана література:

1. Гринько В., Євтухова Т., Філіпова А. Теоретичні аспекти розвитку соціально-емоційних навичок у учнів початкової школи. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2022. Вип. 2(17). С. 31–41.
2. Дужик Н. Соціально-емоційне навчання в системі сучасних педагогічних знань. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 27. Т. 2. С. 186–192.
3. Панченко В. В. Соціально-емоційне навчання як сучасна педагогічна парадигма у вищій освіті. *Теорія і методика професійної освіти*. 2023. Вип. 65. Т. 2. С. 91–94.
4. Рекун Г. П., Свіденська М. С. Механізм управління формуванням соціально-емоційних компетенцій у навчальних закладах. *Соціальна економіка*. 2019. № 56. С. 207–215.
5. Соціально-емоційне та етичне навчання. EdCampUkraine. URL : <https://www.edcamp.ua/seelukraine/>
6. Соціально-емоційні навички як запорука успішності – дослідження з доказової педагогіки. URL : <https://nus.org.ua/2024/11/24/sotsialno-emotsijni-navychky-yak-zaporuka-uspishnosti-doslidzhennya-z-dokazovoyi-pedagogiky/>
7. Що таке соціально-емоційні навички? URL : <https://www.edcamp.ua/shcho-take-sotsialno-emotsijni-navychky/>
8. Fundamentals of SEL. CASEL. URL : <https://casel.org/fundamentals-of-sel/>

References:

1. Hrynko V., Yevtukhova T. & Filipova A. (2022). Teoretychni aspekty rozvytku sotsialno-emotsiinykh navychok v uchniv pochatkovoi shkoly [Theoretical aspects of the development of social and emotional skills in elementary school students]. *Profesionalizm pedahoha : teoretychni y metodychni aspekty*. № 2(17). S. 31–41 [in Ukrainian].

2. Duzhyk N. (2020). Sotsialno-emotsiine navchannia v systemi suchasnykh pedahohichnykh znan [Social-emotional learning in the system of modern pedagogical knowledge]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. № 27. T. 2. S. 186–192. URL : http://www.aphn-journal.in.ua/archive/27_2020/part_2/30.pdf [in Ukrainian].
3. Fundamentals of SEL. CASEL. URL : <https://casel.org/fundamentals-of-sel/> [in English].
4. Panchenko V. V. (2023). Sotsialno-emotsiine navchannia yak suchasna pedahohichna paradyhma u vyshchii osviti [Social-emotional learning as a modern pedagogical paradigm in higher education]. *Teoriia i metodyka profesiinoi osvity*. № 65. T. 2. S. 91–94. URL : http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/65/part_2/19.pdf [in Ukrainian].
5. Rekun H. & Svidenska M. (2019). Mekhanizm upravlinnia formuvanniam sotsialno-emotsiinykh kompetentsii u navchalnykh zakladakh. [Mechanism for managing the formation of socio-emotional competencies in educational institutions]. *Sotsialna ekonomika*. № 56. S. 207–215 [in Ukrainian].
6. Shcho take sotsialno-emotsiini navychky? [What are social-emotional skills?]. URL : <https://www.edcamp.ua/shcho-take-sotsialno-emotsiini-navychky/> [in Ukrainian].
7. Sotsialno-emotsiine ta etychne navchannia. EdCampUkraine [Social-emotional and ethical learning. EdCampUkraine]. URL : <https://www.edcamp.ua/seelukraine/> [in Ukrainian].
8. Sotsialno-emotsiini navychky yak zaporuka uspishnosti – doslidzhennia z dokazovoi pedahohiky [Social-emotional skills as a key to success – research on evidence-based pedagogy]. URL : <https://nus.org.ua/2024/11/24/sotsialno-emotsiini-navychky-yak-zaporuka-uspishnosti-doslidzhennya-z-dokazovoi-pedagogiky/> [in Ukrainian].

G. Chupandina. Development of social-emotional skills of children with autism spectrum disorders in an educational and developmental environment using social-emotional learning tools.

The article highlights the problem of developing social and emotional skills in children with autism spectrum disorders (ASD) in an educational and developmental environment using social and emotional learning (SEL).

A theoretical analysis of the modern scientific discourse on the interpretation of the concepts of “social and emotional skills” and “social and emotional learning” is conducted, and the approaches of domestic and foreign researchers to their content and essence are considered.

Special attention is paid to the understanding of the “CASEL SEL” model, which serves as a conceptual basis for understanding key social and emotional skills that can be formed in children with ASD using SEL.

The study identified a range of social and emotional skills, the development of which is appropriate and realistic in children with ASD in the conditions of an educational and developmental environment using SEN: self-awareness (awareness of one's own emotions, thoughts, etc.); self-regulation (the ability to manage emotions, control impulses, etc.); social awareness (the ability to empathize, understand the views and needs of others); interaction skills (the ability to effectively communicate, cooperate, etc.); responsible decision-making (a conscious choice of behavior taking into account ethical considerations, safety norms, and social rules).

A number of SEN tools are outlined, which can be effectively applied in the development of certain socio-emotional skills.

It is emphasized that the effectiveness of the development of social and emotional skills in children with ASD largely depends not only on the methodically balanced implementation of SEL tools, but also on the coordinated functioning of inter-level conditions: in particular, at the level of the educational and developmental environment, professional community and family.

Key words: socio-emotional skills, children with autism spectrum disorders, educational and developmental environment, socio-emotional learning, development, socio-emotional learning tools.